

ISMO BJÖRN

FT, erikoistutkija

Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Mäkitornin merkkäama maaseutumaisema – eletty tila ja menneen mielikuva

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.137910>

Hyppyrimäki kuului olennaisena osana suomalaiseen kylämaisemaan 1930-luvulta aina 1960-luvun alkuun saakka. Hyppyreiden rakentaminen, niiden olemassaolo ja käyttö sekä niiden lähes yhtäaikainen katoaminen kertovat omalta osaltaan suomalaisen maaseudun muutoksesta. Mäkitorni, yksittäinen ja varsin yksinkertainen rakennelma avaa yllättäviä polkuja maaseudun historialliseen maisemaan ja paljastaa sen kerroksellisuuden. Vaikka monet vanhat mäkitornit ovat jo hävinneet tai häviämässä, voidaan maisemasta niiden sisältämien muistojen kautta lukea kansallisia merkityksenantoja. Mäkitorni oli ja on suomalaisen urheilumenestyksen majakka, mutta hyppyrin kertoo olemassaolollaan tai muistollaan myös aikakautensa yhteiskunnasta, sen rakenteesta ja valtasuhteista. Koska mäkihyppy oli vuosikymmenet osa suomalaishkansallista menestystarinaa, suurta kansallista urheilukertomusta, niin jo pelkkä tieto, että kylässä ja tällä paikalla on ollut joskus mäkitorni, ohjaa näkemään kylämaiseman ei-reaalisena ja suomalaishkansallisena. Maisemassa voi nähdä jotain sellaista, mitä siinä ei enää ole.

Asiasanat: mäkitorni, maaseutumaisema, kylä, kansa, muisti, historia

Mäkitorni, yksittäinen ja yksinkertainen rakennelma, tuo maaseudun maisemaan merkityksen ja eletyn paikan. Se avaa yllättäviä ovia maaseudun menneeseen ja nykyiseen maisemaan, mutta myös maaseudun rakennetun ympäristön historialliseen kerroksellisuuteen. Vaikka vanhat mäkitornit ovat jo hävinneet tai häviämässä, voidaan maaseudun maisemasta mäkitornien sisältämien muistojen kautta lukea suomalaista yhteiskuntahistoriaa ja kansallisia merkityksenantoja. Maisemassa oleva mäkitorni on yhteiskunnallista esittämistä, joka saa merkityksensä katsojansa, kokijansa ja yhteiskunnan jatkuvassa vuorovaikutuksessa (Bairner 2009). Mäkitorni, olemassa oleva, tai pelkkä tieto paikasta, jossa se on ollut, kertoo samalla maaseudun toiminnallisuudesta. Se on elävän yhteisöllisyyden paikka ja muisto. Mäkitornin kautta kerrotaan usein kylän ”kulta-ajasta”.

Suuri mäkihyppyinnostus lävisti Suomen 1930-luvulla. Kyliin ja taajamiin pystytettiin yhdessä vuosikymmenessä satoja puisia mäkitorneja. Sotavuosien jälkeen moni mäki oli sortumavaarassa, mutta 1950-luvun koittaessa Suomen valtasi uusi hyppyinnostus, joten vanhoja mäkitorneja kunnostettiin ja uusia pystytettiin. Koska mäet rakennettiin samoina vuosina, ne myös lahosivat lähes yhtä aikaa 1960-luvulla. Urheilun kyllästävä maaseudun kulttuurimaisema muuttui hyppytorniin kadotessa ja alastulorinteen metsittyessä takaisin luonnonmaisemaksi, mutta moneen kylään jäi muisto mäestä, jota ei enää ollut.

Kaikkialta ei mäkiä 1960-luvulla kaadettu, vaan paikoin puisia mäkitorneja korjattiin ja uusiakin rakennettiin. Rakennusaineeksi otettiin myös betoni. Ahveniston, Laajavuoren, Lahden, Kaipolan Pitkävuoren, Kouvolan, Ounasvaaran, Puijon ja Rukan suurmäkien betonitornit hallitsevat yhä maisemaa laajalla alueella. Kaikki mäkitornit eivät ole enää käytössä, mutta torneista on tullut symboleita, joista ei ole haluttu luopua. Rukalla, Ounasvaaralla ja Puijolla kansallista lajia harrastetaan kansallisessa maisemassa. Lahden kolmesta mäestä on muodostunut radiomastojen rinnalle kaupungin symboli. Hämeenlinnan Ahveniston, Kaipolan Pitkävuoren, Kouvolan Palomäen ja Jyväskylän Laajavuoren betonit näkyvät jo kaukaa autolla lähestyttäessä. Ohikiitävän hetken mäkitorni vilahtaa maaseudun maisemassa eri puolilla Suomea: Härmässä, Joroisilla, Kiteellä, Paimiossa, Taivalkoskella, Vöyrissä, Ypäjällä...

Rakennettu monumentti maisemassa

Tutkin hyppymäkien merkkamaa maaseutumaisemaa historiallisena ja merkityksellisenä paikkana. Tarkasteluni kohteena on mäkitornien rajaama maisema osana suomalaisen kansallisvaltion tilallista ja sosiaalista rakentamista ja sen muutosta. Käsittelyni perustuu mäkirakentamisesta kertovien ja niiden rakentamista jaksottavien karttojen ohella ranskalaisen sosiologin Henri Lefebvren ajatteluun maisemasta sosiaalisena, elettyinä tilana, ja tuon tilan käyttäjistä yhteiskunnallisina toimijoina. Lefebvren näkemys siitä, kuinka tilaa tuotetaan, ilmenee selkeästi hänen kirjassaan *La Production de l'Espace* (1974). Kirja julkaistiin englanniksi nimellä *The Production of Space* vuonna 1991. Lefebvrelle maantieteellinen käsite ”tila” ei ole pelkästään fyysinen, vaan se näyttäytyy sosiaalisesti käytettynä ”tilana”, jossa ihmiset ovat toimineet ja kokeneet erilaisia tunteita ja rakentaneet yhteisiä ja henkilökohtaisia muistoja. Tässä tapauksessa ne ovat mäkitorneihin ja mäkihyppyyn liittyviä ja niiden tuottamien elämysten muistoja. Muistot ja mielikuvat kustakin mäkitornista voivat säilyä, vaikka itse torni olisi jo kaadettu ja jopa alastulorinne kasvanut umpeen.

Eletty tila ylläpitää käsitystä tilasta, jota fyysisesti ei välttämättä edes tarvita. Tieto jossain paikassa olleesta mäkitornista riittää. Sen kautta mäkitornin paikka, tieto siitä ja koko maisema elävät kuvien, mielikuvien ja muistojen kautta ja ohjaavat katsetta siitä, miten maisemaa havainnoidaan ja aistitaan. Jokaisen maiseman voi nähdä historiallisesti konstruotuna ja diskursiivisena. Näin myös suomalaisessa mäkitornien maisemassa on kyse vuoropuhelusta diskursiivisen esittämisen, fyysisen ja sosiaalisen tilan sekä eletyn tilan ja paikan välillä. (Häyrynen 2005, 27; Semi 2010, 58.)

Mäkitorni kuuluu maaseutumaiseman rakentamisen kulttuurikerrokseen, joka luonnonmaantieteellisesti ajatellen on vain tilapäinen peite luonnonmaiseman pinnalla. Mäkitornin reaalisesti tai muistoissa hallitsema maisema on sekä konstruoitu että historiallinen. Ihmisen tietoisuus herättää maiseman. (Kalliola 1999, 49; Raivo 1999, 72; Heikkilä 2000, 11; Björn 2003, 617; Vallius 2013, 22–24.) Kansalliset piirteet erottuvat rakennetussa maisemassa kirkkaina, ja kansallinen merkityksenanto on voimakkaimmillaan juuri symbolisissa maisemissa (Häyrynen 2005, 91; Anderson 2017), ja tätä kansallista maisemaa mäkitornit Suomeen ovat rakentaneet. Miroslav Hroch (1996) kirjoitti pienten kansojen nationalismia käsittelevässä tutkimuksessaan eri yhteiskuntaryhmien kiinnittymisestä kansalliseen joukkoliikkeeseen.

Mäkitornien rakentaminen ja ylläpito olivat Suomen itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä tärkeä osa Suomen pyrkimystä saada maaseudun eri yhteiskuntakerrokset suomalaiskansalliseen aatteeseen ja maanpuolustustyöhön. Mäkihyppykisat ja mäkitornit symboleina olivat kasvupohja, jota tarvittiin yhä jatkuvassa kansakunnan rakentamisprosessissa. Kylämaisemassa kohoava mäkitorni kisojen aikana liehuvine siniristilippuineen oli 1930-luvulla kansakunnan terveyttä, rohkeutta, periksiantamattomuutta ja puolustustahtoa julistava symboli arkisessa ympäristössä. Tutun maiseman, siinä olevan tornin ja maiseman kokijan välille syntyi kansallisesti viritetty tunnetila, jota vahvistivat maailmalta kantautuneet tiedot suomalaisten menestyksestä ja parhaassa tapauksessa vielä näiden edustushyppääjien vierailut kotikylän mäessä.

Kuva 1. Alastulorinne ja maaston muoto kertovat Kontiolahden Lykynlammen rannalla olleesta hyppyristä. Kuva: Ismo Björn

Koska mäkihyppy oli myös seuraavat vuosikymmenet veikkokankkosiineen ja mattinykäsiineen osa suomalaiskansallista menestystarinaa, suurta kansallista urheilukertomusta, jo pelkkä tieto, että tällä paikalla kylässä on ollut joskus mäkitorni, ohjaa näkemään maisemaa – ei reaalisena, vaan suomalaiskansallisena. Maisemassa voi nähdä jotain sellaista, jota siinä ei enää ole. Se myös saa katsojansa kertomaan samaa tarinaa ja vahvistamaan näin yhteistä kokemusta.

Mäkeen!

Aiemmissa tutkimuksissani olen tutkinut mäkihypyn sosiaalista ja paikallista kiinnittymistä (Björn & Itkonen 2016; Björn ym. 2017). Tässä kohteeni ovat eri aikoina mäkihyppyyn liitetyt yhteiset kokemukset, jotka ovat ohjanneet ja ohjaavat katsetta mäkitornien hallitsemassa maisemassa. Pitkän aikavälin tarkastelussa olen tiivistänyt mäkitornien rakentamisesta keräämäni aineiston perustalta neljään yhteiskuntahistorialliseen ajanjaksoon. Ne ovat:

- 1) Autonomian aika ja kansallistuva Suomi. Tätä kautta luonnehtivat maaseudun luonnonmäet ja kaupunkien rakennetut mäet.
- 2) Itsenäistymisen ajan alku, kansallinen Suomi. Ajanjakson ilmentymä olivat (suojeluskuntien) puiset kylämäet.
- 3) Sodan jälkeinen modernisoituva ja hyvinvointia jakava Suomi. Tällöin rakennettiin suuret betonimäet, jotka olivat edistyskunnallisia myös rakennusteknisesti.
- 4) Kasvukeskuksiin keskittyvä Suomi ja mäkihypyn marginalisoitumisen ja erikoistumisen kausi. Tätä ajanjaksoa leimaavat vahvat alueelliset erot ja hyppyinnostuksen keskittyminen muutamille vahvoille mäkipaikkakunnille.

Jaksotteluni mukailee historia- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa tunnusomaista tapaa jakaa ja luokitella pitkä aikajakso erilaisiin kausiin. Tällaisia jakoja ovat esimerkiksi suomalaisen politiikan erittelyt autonomian aikaan, ensimmäisen, toisen ja kolmannen tasavallan kausiin tai vaihtoehtoisesti kansakunnan rakentamisen, hyvinvointivaltion ja kilpailuvalltion kausiin. Kaudet ovat aina tekijöidensä abstraktioita ja menevät limittäin ja päällekkäin, mutta ne kertovat sinällään suurista muutoksista ja helpottavat tulkintaa. Tässä ajatuksenani on osoittaa, kuinka mäkitorni on eri aikoina rakentanut ja kerrostanut suomalaista yhteiskunnallista

kuvastoa, kuinka aiempi tulkinta on hajonnut ja korvautunut uudella samanaikaisesti yhdessä suomalaisen yhteiskunnan muutoksen kanssa. Käyttämäni jaottelun avulla voin osoittaa myös mäkirakentamisen sykli-syyden. (Häyrynen 2005, 26–27.)

Konkretisoin mäkitornien alueellisen rakentamisen leviämisen ja supistu-misen kaudet karttoina. Tässä hyödynnän kulttuurimaantieteilijä Pentti Yli-Jokipiin tanssilavojen alueellista leviämistä koskevat tutkimuksia. (Yli-Jokipii 1996, 25; Hakulinen & Yli-Jokipii 2007, 56–58; Muranen 2011, 1.) Suomalaiseen (kylä)maisemaan katsotaan tavallisesti kuuluvan olennai-sina kansallisina maisemaelementteinä maatalouden tuotantomaiseman ohella muinaisjäännökset, erilaiset maisemanähtävyydet, myllyt ja tiet, mutta myös yhteisöstä kertovat rakennukset, kuten tanssilavat ja erilaiset seuratalot (esim. MAPIO-työryhmä 2010; Vallius 2013, 287–290, 378). Mäkitorneja tai tanssilavoja ei maisemanhoito-oppaissa tai maisemainven-toinneissa huomioda, vaikka tanssilavoja rakennettiin 1900-luvun alussa jokaiseen vähänkin suurempaan kylään vähintään yksi. Seurataloja nousi 1900-luvun alkuvuosikymmeninä, ja sitten tulivat mäkitornit.

Aineisto

Käyttämäni aineisto koostuu monenlaista lähteistä, ja lähestymistapani on monitieteinen. Sen voi määritellä maantieteellisesti painottuneeksi his-torialliseksi etnografiaksi, jossa Jorma Kalelan (2000, 92–93) sanoin, ”mikä tahansa aineisto käy lähteeksi ja todisteeksi, jos tutkijalla on kon-tekstin tajua, ja hän muistaa lähteen alkuperäisen tehtävän”. Monipuol-lisen aineiston (asiakirjat, havainnot, sanomalehdet, nettiaineisto jne.) ohella keskeistä tässä työskentelytavassa ovat kokonaisvaltaisuus (holisti-suus), erilaisten näkökulmien vaihtelu, tutkijan pitkäaikainen sitoutu-minen tutkimukseen sekä aineiston ja analyysin jatkuva vuoropuhelu. Yksittäinen tutkimuskohde luo pohjaa laajemmalle teoreettiselle ymmär-rykselle. (Truman ym. 2006, 1–2; Hammersley 2017, 4.) Tässä tapauk-sessa mäkihyppytornit avaavat tien maaseudun maiseman kokemukseen.

Aineistona tutkimuksessani olen käyttänyt Kansalliskirjaston digitoitua sanomalehtikokoelmaa, joka tarjoaa mahdollisuuden selvittää mäki-hypyn varhaisvaiheita, mäkirakentamista ja alueellista levinneisyyttä. Kokoelma kattaa kaikki Suomessa ilmestyneet sanomalehdet vuoteen 1929 saakka. Siitä löytyy digitoituna myös osa uudemmissa lehdissä. Kokoelmasta on mahdollista hakea mäkihyppyyn liittyviä uutisia ja muita

juttuja erilaisten mäkihyppyyn liittyvien sanojen avulla, kuten *mäenlasku*, *mäkihyppy*, *hyppyri*, *mäkitorni*, *backhopp*, *backhoppning*. Osumia näillä sanoilla on tuhansia, mutta sisältö koskee suuremmalta osin mäenlaskussa tapahtuneita onnettomuuksia, kisatuloksia tai mäkien konkreettista laskua, siis madaltamista.

Suojeluskuntalehti Hakkapeliitta (1925–1944) esitteli mäkirakentamista tiuhaan etenkin 1930-luvun numeroissaan. Lisäksi olen etsinyt tietoja erilaisista suojeluskuntahistorioista (Hersalo 1962; Raikkala 1964; Pirhonen 1977; Lukkarinen 1981; Pakarinen 1986; Vasara 1997; Selén 2001), mäkihypyn ja hiihdon lajihistorioista (Kirjavainen 1956, Siukonen 1986; Vah-tola 2012), urheiluhistorioista, seurahistoriikeista ja erilaisilta mäkihypypysivustoilta. (Laine ym. 1958; Halila & Sirmeikkö 1960; Heikkinen 1981; Hentilä 1982; Arponen & Parviainen 1985; Arponen 1990; Arponen 1995; Salimäki 2000.)

Saksalaiseen mäkisivustoon (<http://www.skisprungschanzen.com/EN/Ski+Jumps/FIN-Finland/>) on pyritty kokoamaan kaikki maailman mäet, myös Suomen. Sivusto avaa väylää myös suomalaisiin muisteluihin ja valokuviiin. Vaikka sivusto päivittyy tiuhaan, on siinä edelleen suuria puutteita. Kaikista rakennetuista mäkitorneista ei tietoja ole saatavilla. Mäkien nimet ovat eri lähteissä eri tavalla; joskus käytetään paikkakunnan, joskus seuran tai kylän nimeä. Samaan ongelmaan törmäsivät tanssilavojen leviämistä selvittäneet tutkijat. (Hakulinen & Yli-Jokipii 2007, 11.)

Esimerkkinä vajavaisista tiedoista otettakoon Outokumpu, josta mainitaan mäkihyppysivustossa vain Matovaaran mäki, mutta paikkakunnalla on ollut ainakin kolme muuta hyppyrimäkeä torneineen sekä useita luonnonmäkeen rakennettuja hyppyreitä. (Hakola 2012, 160–161). Näistä kaikista ei ole kirjallisia tietoja, ei valokuvia julkisissa arkistoissa eikä paikallisessa museossakaan. Myös muilla paikkakunnilla on pikkumäkien osalta sama tilanne. Koska suurin osa Suomeen rakennetuista mäistä oli juuri näitä pieniä kylämäkiä, joista ei paikallisen muistitiedon lisäksi muita tietoja ole, tarkastelun ulkopuolelle jää melkoisesti hyppyreitä. Yksistään Kemijokisuulla on ollut ainakin viisi mäkeä, Lahden ja Kuopion seuduilla kymmeniä ja niin edelleen. Täydelliseen kattavuuteen ei mäkien suhteen voitane päästä.

Lisätietoja tutkimukseen antavat nykyisin toimivat mäet, jotka on koottu omaksi sivustokseen (https://fi.wikipedia.org/wiki/Luokka:Suomen_hyppyrim%C3%A4et). Myös tähän on pyritty keräämään paikkakunnit-

tain tieto jokaisesta hyppyrimäestä. Olen tarkistanut yhä käytössä olevat mäet kuntien ja urheiluseurojen nettisivuilta ja vierailut useilla mäkihyppypaikkakunnilla kuvaamassa niin kadonneita, lahoavia kuin kunnossa olevia hyppyrimäkiä.

Kerättyä muistitietoaineistoa mäkihypystä ja mäkitornien rakentamisesta on saatavilla niukasti. Lahden Hiihtomuseo teki yhdessä Suomen Urheilumuseon kanssa tutkimusta mäkihypystä 1980-luvun alussa. Museoviraston kyselyssä (no 31) vuodelta 1984 oli mukana kuusi kysymystä mäkihypystä (lajin tulo paikkakunnalle, mäkien rakentaminen ja koko, vastaajan oma suhde lajiin, mäkisukset ja suhde muihin lajeihin). Vastauksia tuli koko kyselyyn eri puolilta Suomea, kaikkiaan 600 sivua, mutta valitettavasti mäkihypyn osalta vastaukset jäivät vaisuiksi ja esimerkiksi mäkirakentaminen pelkäsi maininnaksi.

Tilapäisten luonnonmäkien aika

Mäenlaskua, myös erilaisista hyppyreistä, on harjoitettu kaikkialla siellä, missä on hiihdetty. Suksilla tempuilu ja keskinäiset kisailut ovat kuuluneet nuorten poikien talvileikkeihin, ja aina on ollut joukossa jokunen tyttökin. Mäkihyppy nykymuodossaan on pitkälti norjalaisten kehittämä laji, mutta sille on löydettävissä juuria myös kotimaisesta mäenlaskuperinteestä ja sotilasurheilusta. (Loland 1996; Ashburner 2003; Kanerva & Tikander 2012; Björn & Itkonen 2016; Björn ym. 2017.) Hyvä kuvaus sotilaiden mäenlaskusta on ikuistettuna Gunnar Berndtsonin maalauksessa Talviaamu eli Kaartilaisia mäenlaskussa (1891). Tietoja eri puolilla Suomea järjestetyistä mäkilpailuista löytyy 1800-luvun lopun sanomalehdistä. Mäenlaskussa kilpailtiin omin paikallisin säännöin. Kilpailuja järjestivät sotilaiden ohella seminaarilaiset ja lyseolaiset sekä varsinaisten urheiluseurojen ohella myös nuorisoseurat, työpaikat ja erilaiset yhdistykset. Mäenlaskuun sopivaan avoimeen rinteeseen rakennettiin risuista, laudoista ja lumesta erikokoisia hyppyreitää.

Lappeenrannassa rakuunarykmentti rakensi Upseeriklubin viereen lumesta ja havuista hyppyrin, josta hypättiin Saimaan jäälle (Itä-Suomen Sanomat 24.3.1900). Savonlinnassa vauhtimäki oli erittäin pitkä. Hyppyri oli rakennettu Haukiveden törmälle, josta hypättiin samoin järven jäälle. (Savonlinna 19.2.1891.) Oulun seudulla mäkiä ei ollut, joten siellä hypättiin Oulujoen törmältä korottamalla törmää ja laittamalla hyppyrin törmän alle (Kaiku 1.1.1889). Samoin Kaustisilla hypättiin jokitörmältä

jäälle (Vaasan Sanomat 15.4.1898). Lahden lähellä olevan Pyhäniemen kartanon Kotomäkeen rakennettiin 2,5 metriä korkea hyppyri. Yhden las-kijan kerrotaan sanoneen mäen nähtyään:

että jos vaikka sidottaisiin metrin paksuiset heinäsäkit molemmille puolille ruumista, en sittenkään laskisi, vaikka sata markka luvattaisiin. (Lahden Lehti 8.4.1908.)

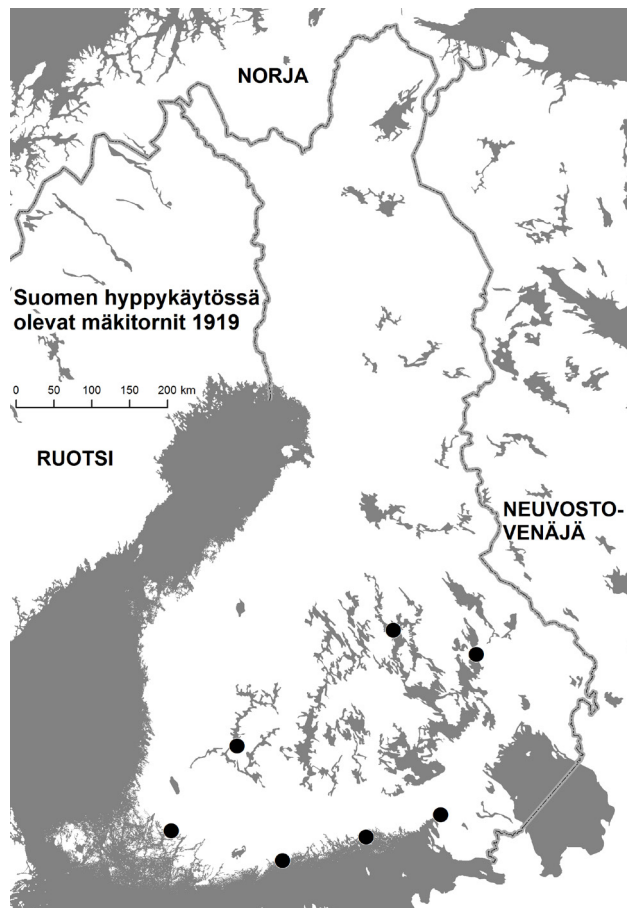
Kisat olivat monesti karnevalistisia, joten tärkeintä ei ollut itse kilpailu, vaan yhteinen hauskanpito. Kevään tullen mäet sulivat, eikä niistä jälkiä jäänyt. Seuraavana talvena mäki saatettiin rakentaa samaan paikkaan, mutta varsin huomaamattomia ne olivat. Hyppyri oli maisemassa vain väliaikainen elementti.

Helsingin Sporttiklubin 9.3.1886 pidettyjä kilpailuja sanotaan Suomen ensimmäisiksi oikeiksi mäkikilpailuiksi. Katajanokalle, nykyisen Uspenskin katedraalin rinteeseen rakennettiin 1,2 metrin korkuinen hyp-pyri. Kilpailussa arvioitiin ryhti ja taito laskea mäki sekä kyky hypätä ilman sauva. (Laatokka 16.3.1886; Björn & Itkonen 2016, 179.) Alppilan mäki rakennettiin 1904. Mäkikisat olivat seurapiiritapahtuma, jossa sääty-yhteiskunnan rakenne näkyi selkeänä. Mäen kummallekin puolelle oli rakennettu katsojalavat, joissa istui hienoja, turkiksiin puettuja rouvia ja neitejä sekä pyttypäisiä herroja. Alempana seisoskeli kaikenlaista kat-somisintoista kansaa. (Helsingin Sanomat 1.2.1915.) Yleisö kaipasi jatku-vasti uutta, joten sitä houkuteltiin paikalle ennätys- ja tandemhyppyillä sekä oheisohjelmilla. Alppilan mäestä tuli erityisesti suomenruotsalaisen mäkikulttuurin keskus, joka ylläpiti ja tiivisti yhteyttä Skandinaviaan. (Hufvudstadsbladet 26.2.1906.)

Tampereella mäkihyppy ei saavuttanut samanlaista innostusta kuin Hel-singissä, ja Pyynikille rakennettu mäki ränsistyi muutamassa vuodessa (Tampereen Uutiset 4.9.1905; Tampereen Uutiset 4.9.1907). Viipurin Papulan mäessä pidettiin heti mäen valmistuttua 1909 suuret kansain-väliset kilpailut. Niihin saatiin osanottajia Norjan ja Ruotsin ohella Venä-jältä, jonne mäkihyppy oli norjalaisten ja suomalaisten mäkihyppääjien viemänä levinnyt. (Wiipuri 13.3.1909.) Puijon itäiselle rinteelle talvella 1911 valmistunut Kuopion hiihtomäki oli ensimmäinen kansainväliset mitat täyttävä mäki Suomessa (Savon Sanomat 7.12.1910). Mäkeä suun-niteltaessa oli otettu huomioon niin sen tavoitettavuus kuin suojaisuus. Puijon mäkitornista tuli Puijon tornin ohella kiinteä osa kuopiolaista maisemaa.

Turun ensimmäinen mäki sijaitsi nykyisellä Yliopistomäellä, joka tunnettiin Ryssänmäkenä. Sen kasarminpuoleisessa rinteessä oli noin puolen-toista metrin korkuinen hyppyri. (Aura 4.4.1889.) Kotkassa mäkihyppy oli vahvasti sidoksissa Norjaan. Kaupungin sahoilla ja tehtailla oli töissä paljon norjalaisia, jotka olivat kotimaassaan hypänneet mäkeä. Pookinmäen hyppymäki valmistui 1911. (Kymnlaakso 15.11.1911.) Joensuun Niinivaaralle rakennettiin 5 metriä korkea mäkitorni 1913. Sanomalehti Karjalatar kehotti (16.12.1913) lukijoitaan uutta suksimäkeä ihastelemaan ja toisten ”akoille” nauramaan.

Kartassa 1 näkyvät autonomian aikana rakennetut ja hyppykäytössä 1919 olleet mäkitornit.

Kartta 1. Hyppykäytössä vuonna 1919 olleet mäkitornit.

Mäenlasku kiinnitti Suomea osaksi pohjoismaista mäkiperhettä. Norjalainen insinööri Robert Pehrson oli Suomen mäkihypyn ensimmäinen suuri nimi. Hänen suunnitelmiansa mukaan rakennettiin mäet Alppilaan 1905, Tampereelle 1906, Kuopioon 1911, Kotkaan 1911 ja Turkuun 1912, Fiskarsiin 1921 ja Lahteen 1923. Skandinaavista yhteyttä pidettiin Suomessa yllä vielä itsenäistymisen jälkeen. (Vahtola 2012, 34.) Valtionhoitaja, itse valkoinen kenraali Carl Gustaf Emil Mannerheim jakoi palkintoja ja seurasi mäkihypyn (Suupohjan Kaiku 27.2.1919; Iltalehti 8.3.1920). Lahti voitti Suomen Holmenkollenista käydyn kamppailun. Uusia mäki-keskuksia olivat Lappeenranta 1922, Kouvola 1925, Hämeenlinna 1925, Jyväskylä 1925, Porvoo 1925 ja Ounasvaara 1927. Skandinaavinen yhteys kääntyi itsenäisessä Suomessa kansalliseen uhoon ja mäkihypyn sotilaallinen perinne nousi vahvana esille. ”Suomalaiset kunnostautuneet mäenlaskussa Ruotsissa”, uutisoi Savonmaa 3.2.1920. ”Mäenlaskukilpailuissa Suomi tullut ensimmäiseksi. Voittaja Jääskeläinen, Suomi”, kirjoitti Karjalan Aamulehti 3.2.1920.

Mäkitornit osana suomalaista kylämaisemaa

Maaseudulla mäkirakentaminen yleistyi hitaasti, kunnes suojeluskuntajärjestö otti mäkihypyn ja mäkitornien rakentamisen 1920-luvun lopulla ohjelmaansa. Suojeluskuntajärjestö kattoi koko maan ja ulottui myös syrjäisille seuduille. Rakennustoiminta oli suunniteltua ja ylhäältä johdettua. (Hersalo 1962.) Kun suojeluskunnan johto kehotti rakentamaan hyppyreititä, niitä ryhdyttiin tosimelessä rakentamaan. Johdon antamat määräykset ja ohjeet levisivät sotilaallisella käskytyksellä kaikkialle Suomeen. Ensimmäisenä olivat liikkeellä Käpylän, Kangasalan ja Pälkäneen suojeluskunnat, jotka rakensivat mäkinsä 1927. Jokaista paikallista suojeluskuntaosastoa kehoitettiin 1929 rakentamaan oma hyppyrämäki, ja lisäksi oli toiveissa mäki kaikkien kyläosastojen alueelle. Mäkien rakentaminen oli samalla osa suojeluskunnan sotilaallista koulutusta. Suojeluskuntapiirien järjestämien pioneerikurssien yhteydessä rakennettiin 1930-luvun lopulla monille paikkakunnille mäkitorni.

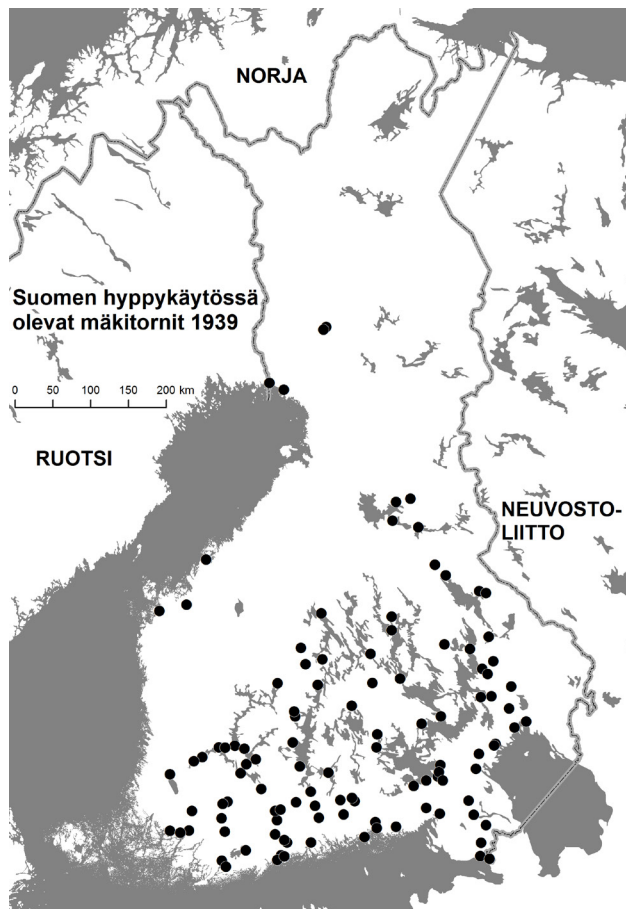
Rakennustarpeet saatiin aina lahjoituksina (Raikkala 1964, 191). Suojeluskuntapioneerien rakentamia olivat esimerkiksi Kangasniemen, Keravan, Forssan, Joutsenon, Nokian, Uuraisten, Keuruun ja muutamat Helsingin mäet. Tornion ja Alatornion suojeluskuntalaiset rakensivat 1931–1932 talkoilla hyppyrimäen Kokkokankaalle kaksi

kilometriä Tornioista etelään. Tukit saatiin lahjoituksena talollisilta ja muu puutavara And. Kurth Oy:ltä Kuusiluodosta. (Loman 1932, 149.) Mäeltä oli erinomainen näkyvyys Tornionjokisuulle ja itse kaupunkiin.

Mäkirakentamisessa yhdistyivät suojeluskuntajärjestön monet tavoitteet, urheilun edistäminen, yhteiskuntasuhteiden hoito sekä sotilaskoulutus. Mäkitornien rakentaminen liittyi vahvasti myös sotilaallisen varustautumiseen. Yleisesikunta antoi ensimmäiset toimeenpanokäskyt ilmavalvonnan järjestelyistä 1931. (Haahti 1979; Pajunen 2008, 4.) Suojeluskuntien toivottiin rakentavan ilmavalvontalavoja ja tähyystorneja, mutta jos alueella oli sopiva torni, kuten mäkitorni, muita torneja ei tarvinnut rakentaa. Näin mäkitornien pystyttämiseksi oli myös selkeä sotilaallinen peruste. Yleisesikunnan urheiluosasto laati oppaan ”Ohjeita hyppymäkien rakentamiseksi pitäjien keskuksiin ja kyliin”. (Pakarinen 1986, 62.). Suojeluskuntien piirilehdet toistivat järjestön ylimmän johdon ohjeet (esim. Pohjois-Karjalan Suojeluskuntalainen 1/1931, 8). Suojeluskuntain yliesikunta lähetti mallipiirustukset piiriesikunnille, jotka lähettivät ne puolestaan alue- ja paikallispiirille.

Mäki oli sijoittava joko asutuskeskukseen tai mahdollisimman lähelle asutuskeskusta. Urheilullisesti tätä perusteltiin sillä, että hyppyaikaa ei kuluisi kulkemiseen lyhyinä talvipäivinä. Maanpuolustuksellisesti mäkitorni valvoi ja hallitsi maisemaa sekä levitti lippuineen ja kuulutuksineen suojeluskuntien isänmaallista sanomaa. (Nurminen 1948, 5–6; Juurtola 1954, 55–56.) Suojeluskunnissa oli vuosina 1932–1938 vireillä 215 mäkihanketta. (Vasara 1997, 410). Suomessa olivat käynnissä 1930-luvulla todelliset mäkitalkoot, sillä myös SVUL:n hiihtojaosto tehosti propagandaansa hiihtomäkien aikaansaamiseksi.

Kartta 2 osoittaa, kuinka mäkirakentaminen oli levittäytynyt Suomessa vuoteen 1939 mennessä. Torneissa näkyvä painottuminen Lounais-, Keski- ja Itä-Suomeen. Pohjanmaan mäkitornien vähäisyyttä ei selitä yksinomaan mäkihyppyyn soveltuvien alastulorinteiden puute, vaan syytä on etsittävä myös suojeluskuntatyön painottumisesta täällä sotilasesterojen rakentamiseen sekä toisaalta murtomaahiihtoon ja Pohjanmaan vahvaan ”talvilajiin” – painiin. Maanpuolustukselliset näkökohdat mäkien sijoittelussa tulevat selkeinä esille Joensuun uuden mäkitornin paikan valinnassa.

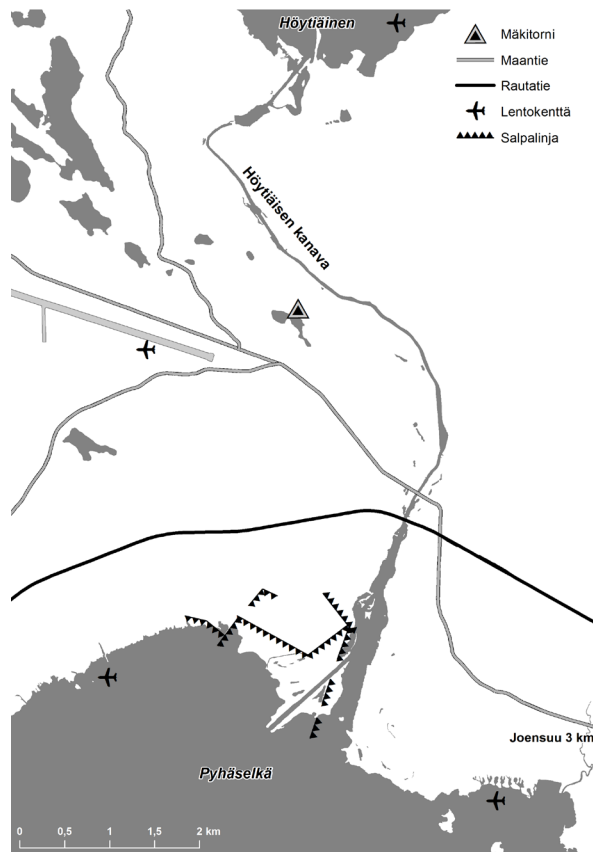

Kartta 2. Hyppykäytössä vuonna 1939 olleet mäkitornit.

Voimistelu- ja urheiluseura Joensuun Kataja suunnitteli mäkeä Lehmonharjulle kaupungin itäpuolelle, mutta sen kilpailijaksi tuli Pohjois-Karjalan Hiihtoseuran, suojeluskunnan, armeijan, rajavartiolaitoksen, Joensuun kaupungin sekä teollisuus- ja liikemiesten muodostama Joensuun Mäki Osakeyhtiö, joka halusi rakentaa mäen Onttolaan Lykynlammen rinteeseen. Tähän vaikutti ennen kaikkea mäen sijainti strategisesti tärkeällä paikalla Höytiäisen ja Pyhäselän kapeikossa. Mäen viereen raivattiin Onttolan lentokenttää, vieressä kulkivat länteen Pieksämäelle ja Outokummun kaivokselle Viinijärvellä haarautuva rautatie ja Kuopion suuntaan kulkeva maantie. (Kauppinen 2005, 36.)

Maa-alue saatiin lähitaloilisilta vuokralle, ja liike- ja teollisuusyritykset lahjoittivat rakennusmateriaalit. Itse hyppyrin rakensivat suojeluskunnan

pioneerit harjoitustyönä. (Pohjois-Karjalan Suojeluskuntalainen 7/1938, 196; Jokinen 1976, 90.) Höytiäisen mäki oli valmis marraskuussa 1938, ja se vihittiin maaliskuussa 1939. Kesällä 1939 mäki toimi näkötorlina, sillä sen huipulta oli hyvät näköalat Pyhäselälle, Höytiäiselle ja läheiselle Onttolan lentokentälle. Mäki otettiin sotilaskäyttöön jo lokakuun 1939 alussa, ja sitä ryhdyttiin käyttämään ilmavalvontaan. Mäessä ei kilpailtu myöskään välirauhan aikana, sillä Höytiäisen ja Pyhäselän kapeikkoja linnoitettiin. (Kauppinen 2005, 36.) Jatkosodan aikana mäkitornista valvottiin talvisodan tapaan Onttolan lentokenttää ja myös Höytiäisen ja Pyhäselän jäälle ja rantahietikoille tasoitetuttuja väliaikaisia kiitoratoja. Sodan jälkeen Höytiäisen mäki siirtyi kaupungin haltuun 1945. Yhdistyksille ja seuroille annettiin samalla ”puolueettomat” mahdollisuudet hyppymäen käyttöön. (Kauppinen 2005, 36.)

Kartta 3. Mäkitornin strateginen asema. Höytiäisen mäkitornin huipulta voitiin talvi- ja jatkosodan aikana valvoa Onttolan lentokentän ohella Pyhäselän Aavarannan ja Höytiäisen tilapäisiä sotilaslentokenttiä sekä Höytiäisen ja Pyhäselän kapeikkoja.

Nurmijärven suojeluskunta rakensi mäkitornin kesällä 1937. Ylämäki oli betonijalustalle rakennettu puinen mäki, jonka huippu oli korkeimpien puiden tasalla. Suomen liput näkyivät kirkonkylään, ja mäki myös kuului, sillä kilpailuissa käytettiin kovaäänisiä. (Keski-Uusimaa 24.3.1937; Itkonen 1998, 111, 115.). Mäen vihkiäisiin Marianpäivänä 1937 saapui Suomen mestari Lauri Valonen. Myös Nurmijärven mäessä oli sotavuosina ilmavalvonta-asema. Tieto kuuluisan mäkimiehen tulosta ja kilpailusta mäessä toistuu kymmenien mäkien kohdalla. Maailmankuulu mäkimies oli 1910–1920-luvuilla useimmiten Thure Nieminen, ”Usa” Jääskeläinen tai August Jansson, 1930-luvulla Lauri Valonen tai Paavo Vierto.

Sotavuosien jälkeen mäkiin liittyvissä tarinoissa nousevat esiin kuopiolaiset Pietikäisen veljekset, Eino Kirjonen, Veikko Kankkonen ja nykypäivää lähestyttäessä sitten suomalaisten maailmanmestareiden (erityisesti Matti Nykäsen ja Janne Ahosen) ohella myös ulkomaalaiset mäkimiehet. Nykyisin kerrotaan nimeltä myös mäessä vierailleet naiset, kuten Julia Kykkänen. Aiemmin naiset mainittiin kuriositeetteina. Maankuulut hyppääjät liitävät maisemassa yhä, vaikka itse mäki saattaa olla jo vuosia sitten purettu.

Uuden ajan airut

Mäkiä rakensivat myös suojeluskuntaa tukevat teollisuusyritykset. Enso-Gutzeit rakensi mäen ainakin Ensoon ja Pankakoskelle. Yhtyneet Paperitehtaat rakensi Valkeakosken ja Jämsänkosken mäet. Tainionkosken mäki rakennettiin Tornatorin maalle. Ahlström rakensi Varkauden mäen. Outokummun Martovaaran mäen rakensi Outokumpu Oy 1938 ja lahjoitti sen saman tien suojeluskunnalle. (Outokummun Sanomat 1/1938; Heikkinen 1981, 127–128.) Harlussa Läskelä Oy rakensi hyppyrimäen Palokunnanmäen rinteeseen. Suurten teollisuusyhtiöiden tuki suojeluskunnille oli merkittävä. Enon Kaltimon mäki valmistui keväällä 1936. Oy Kaukas Ab lahjoitti tarvittavan maa-alueen ja hirret. Enso-Gutzeitin Paukkajan saha puolestaan lahjoitti lankut. (Partanen 2012, 354.)

Suurin osa 1930-luvuilla rakennetuista hyppyreistä oli 25–30 metrin mäkiä. Mäkitornit olivat yleensä korkeimpien puiden latvojen tasalla. Esimerkiksi Kiteen Puhoksen mäkitorni oli seitsemän metriä korkea. Suurimmat hyppyrit olivat Metsäkylän (Virolahti) K-53, Lahden K-52, Nokian ja Sotkamon K-50, Puijon K-43,5 ja Ounasvaaran K-43 mäet.

Mäkihyppyharrastus laajeni alueellisesti ja hyppääjämäärin mitattuna. Uusia paikkakuntia hyppääjineen nousi Suomen huipulle. Rovaniemen Pöyliövaaraan rakennettiin uusi suurmäki ja heti 1937 saatiin uusi Suomen ennätys 71 metriä. Sen hyppäsi Timo Murama. Edellisenä vuonna oli itävaltalainen Josef Bradl hypännyt Planicassa 101,5 metriä. Suunta kohti näyttäviä suurmäki oli alkanut myös Suomessa, mutta eniten rakennettiin yhä vaatimattomia pikkumäkiä, joista voitiin hypätä 10–12 metrin loikkia. (Pakarinen 1986 63.) Paltamon mäki oli tyyppillinen pikkumäki. Siitä voitiin hypätä 11 metriä. (Leinonen 2005, 85.)

Radioidut mäki kisat levittivät lajia tehokkaasti. Mäkihyppy oli uuden ajan ilmiö ja hyppääjät uuden ajan nuoria miehiä, jotka erottuivat kylän muista nuorista. Mäkihyppyyn kuului olennaisena osana tyyli. (Valonen & Nuotio 1953, 12–14.) Mäkimies oli tyylikäs ja huoliteltu, mäkihousujen prässi oli moitteeton, kengät puhtipuhkaat ja tukka laitettu. Jotkut tyyliniekat hyppäsivät silkkihuivi kaulassa ja valkoiset hansikkaat käsissään. Lauri Valosella oli villapaidan alla aina valkoinen paita ja solmio. (Karisto & Laaksonen 2011, 152–155.) Hyppääjät edustivat tyyliä myös vapaa-aikanaan. Jos hiihtäjät olivat olemukseltaan luontoperäisiä ja alkuvoimaisia suomalaisia, niin mäkihyppääjät olivat modernin maailman luomuksia. (Karisto & Laaksonen 2011, 24.)

Urheilukilpailut ja etenkin pesäpallo olivat tuoneet suojeluskuntalaiset metsistä ihmisten ilmoille. Urheilukenttä oli suojeluskuntatalon tapan pysyvä maamerkki maisemassa, mutta sen erotti vain vierellä seisten. Sen sijaan jokainen suojeluskunnan rakentama mäki julisti maisemassa näkyvästi suojeluskunta-aatetta, ja samalla suojeluskunta sitoutti mäkirakentamisella lähialueensa mukaan maanpuolustustyöhön. (Itkonen 1998, 109.)

Mäkihyppy oli siinä mielessä poikkeuksellinen talviurheilulaji, että mäkitornien pystytys ja alastulorinteiden raivaus olivat urheilupaikkarakentamisen ohella samalla osa Suomen sotilaallista varustautumista. Suojeluskuntien urheilupaikkarakentaminen oli 1930-luvulla lähes yksinomaan hyppyreiden ja sotilasotteluratojen rakentamista. (Vasara 1997, 416.) Urheilu- tai esimerkiksi pesäpallokentät eivät suojeluskunnilta rahaa saaneet, sillä niitä raivattiin innokkaasti muutenkin.

Hyppytornit eivät seisseet tyhjänä, vaan mäenlaskijoita todella riitti. Mäkihyppy sai vahvan oikeistolaisen leiman, mutta kokonaan omakseen ei suojeluskunta lajia saanut. Mäkihyppyn 1930-luvulla saamaan suosioon

on löydettävissä suojeluskuntajärjestön voimakkaan tuen lisäksi myös muita selityksiä. Taustalla vaikutti selkeä yhteiskunnallinen muutos, palkkatyön määrän kasvu ja vapaa-ajan lisääntymien. Suomi oli 1930-luvulla edelleen agraarinen, mutta se oli myös teollistuva maa. Kaupungistuminen ja taajamoituminen etenivät 1930-luvulla, ja samalla syntyi tilausta uudelle lajille ja lajikulttuurille. Mäkihyppy ei rajoittunut pelkästään suojeluskuntiin nojaavaan oikeistolaiseen tai maalaisliittolaiseen nuorisoon, vaan laji viehätti nuorisoa laajasti. Se oli uuden aikakauden laji, jossa nuoriso saattoi osoittaa rohkeuttaan. Mäkihyppääjän rentoa itsevarmuutta tavoiteltiin nuorison keskuudessa yleisesti. Työväen urheiluliiton ohjelmaan mäkihyppy oli otettu jo 1923. (Heikkinen 1981, 130.)

Lajin leviämisestä huolimatta suojeluskunnan mäki oli monelle suomalaiselle maisemassa häiritsevä tekijä, sillä se oli ristiriidassa oman arvo maailman kanssa (Kalliola 1999, 48). Mäenlasku liitettiin vahvasti suojeluskunta-aatteeseen, ja monet seurakunnat, joissa mäkihyppyä harrastettiin, olivat oikeistolaisia. Muutamat Suomen kunnat tarjosivat puolueettomia mäkiä sellaisille, joita ei maanpuolustusaate innostanut. Näihin ”kunnanmäkiin” hyppääjillä oli poliittisesta taustasta riippumaton vapaa pääsy.

Jatkosodan aikana mäkien rakentaminen eteni armeijan mukana miehitettyyn Karjalaan. Mäkitornit muokkaisivat maisemaa suomalaisille tutuksi. Suomalaiset rakensivat Äänislinnaan (Petroskoi) 30 metrin mäen. Jos olivat mäet suomalaisille tuttuja, niin miehitetyn alueen asukkaille mäkitornit olivat vieraan vallan symboleita, sillä niitä käytettiin varsinaisen tehtävänsä lisäksi desanttien tähystykseen ja muuhun vartiointiin. Karhumäestä suunniteltiin Itä-Karjalan hiihtokeskusta. Mäet rakennettiin myös Inkerin Lempaalaan ja Viaan. (Vahtola 2012, 90–91.)

Sotavuosien aikana mäkihypyn isänmaallinen ja saksalaisuhteita painottava lajikulttuuri näkyi siinä, että poikkeuksellisen monet suomalaiset mäkimiehet liittyivät Saksan SS-joukkoihin. Kuuluisin mäkeä hyppäävästä SS-miehistä oli Paavo Vierto, vuoden 1936 Suomen mestari ja vuoden 1941 Cortinan kisojen maailmanmestari. Vierto kuoli Ukrainassa 1941, hetki ennen kuin hänen oli määrä aloittaa Saksan maajoukkueen valmentajana. Suomalaiset mäkimiehet edustivat saksalaisille tervettä ja rotupuhdasta suomalaisuutta. Lauri Valosen kuva koristi Garmisch-Partenkirchenin olympiakirjaa 1936. Saksalaiset raivasivat Ounasvaaran rinteeseen pujotteluradan, mutta saksalaisjoukkojen päällikkö kenraaliversti Eduard Dietl seurasi myös Pöyliövaaran suurmäen mäki- ja kiskokisoja.

Mäkitorneja käytettiin myös varsinaisissa sotatoimissa. Suomalaisen tykistön tulenjohto käytti Kemin hyppymäkeä saksalaisia vastaan Lapin sodassa 10.8.1944 Kemin valtauksen aikana. Mäessä oli tykistön tulenjohton radioasema. Taistelujen aikana ja ilmahälytyksissä mäkitornit olivat vaarallisia. Mäkitorneja havutettiin muistuttamaan metsää.

Mäkitornien kolmas aalto – majakat kansallisessa urheilumaisemassa

Toisen maailmansodan loppuminen merkitsi sotilaallisen suojeleuskunta-aatteen häivyttämistä. Sotavuosina moni suojeleuskunnan rakentama puumäki oli rappeutunut. Ne kunnostettiin ja rakennettiin uusia, poliittisesti neutraaleja mäkiä. Samalla nousivat mäkeen uudenlaiset pojat ja miehet. Mäkihyppääjän olemuksessa oli 1950-luvulle tultaessa yhtä aikaa urheilijaa ja lättähattua.

Kuopion merkitys mäki keskuksena kasvoi, kun Puijon rinteelle rakennettiin uusi mäki 1948. ”Puijon hyppymäki on mittasuhteiltaan niin valtava, että jo pelkkä sen katseleminen herättää pelon tunteita tavallisessa ihmisessä. Mäenlaskijan on selvittävä siitä suksineen, vieläpä akatta. Muista vaan, jos aiot joksikin tulla, se vaatii lujaa harjoitusta sekä säännöllistä, raitista elämäntapaa,” muistutti Otto Räsänen (1949, 88) nuoria lukijoitaan Raittiuden ystävien Koitto-lehdessä.

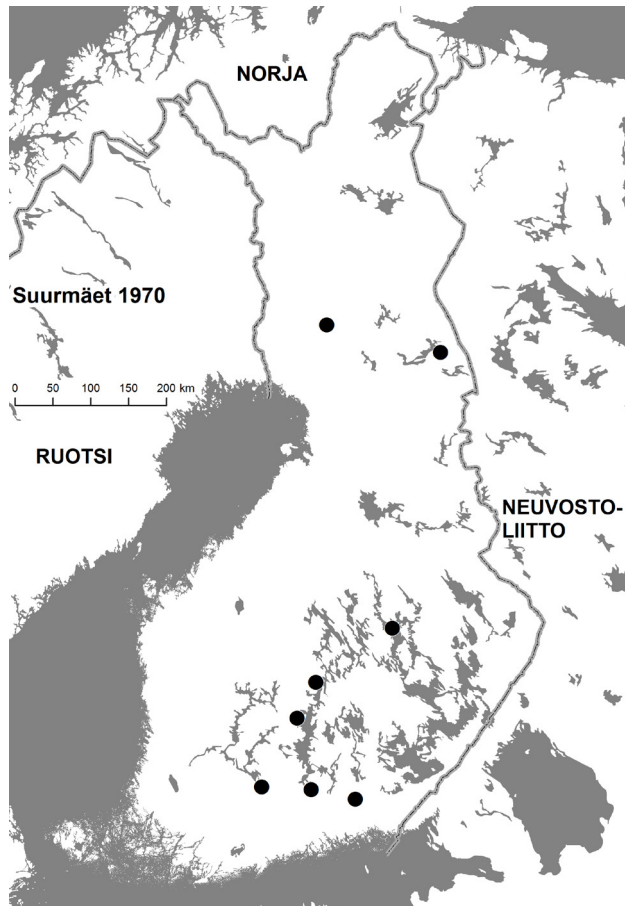
Puijon kisoissa 1949 Kuopion oma poika Matti Pietikäinen hyppäsi 86 metriä ja Suomen mäkihyppy kohosi kansainväliselle tasolle. Falunin MM-kisat 1954 olivat suomalaisen mäkihypyn juhlaa, ja voiton vei nimenomaan Matti Pietikäinen, joka veljiensä Lassin ja Aaton kanssa edusti uutta mäkihyppääjä sukupolvea. Kuopion Pietikäisen veljessarja tunnettiin niin kilpailuissa kuin kapakoissa, muistelee Martti Silvennoinen (2003, 202–203).

Uusia mäkiä avattiin eri puolille Suomea. Aavasaksan, Vihdin ja Paimion mäet olivat yli 50 metrin mäkiä. Siilinjärven, Utin, Liedon, Pellon, Jämi-järven, Hausjärven, Myllykosken, Virolahden ja Harjavallan mäistä voitiin hypätä yli 40 metriä.

Vihdin Jokikunnan mäet valmistuivat 1961 ja 1962. Avajaiset pidettiin 1962, ja kisat voitti Kalevi Kärkinen, Innsbruckin ja Salpausselän voittaja, Yhdysvaltain ja Kanadan mestari. Vihdissä vierailivat kaikki Suomen huiput: Eino

Kirjonen, Esa Klinga, Veikko Kankkonen ja Niilo Halonen. Kun Veikko Kankkonen hyppäsi mäkiennätyksen 54 metriä, oli paikalla 2 000 katsojaa.

Mäkihypyn uutuus olivat 1960-luvun suuret betoniset mäet. Rukalle vuonna 1964 valmistunut suurmäki oli viidenneksi suurin maailmassa. Norjalainen Torgeir Brandtzæg hyppäsi mäkiennätykseksi 112,5 metriä. Näyttävien betonirakenteiden takaa on muistettava, että vaikka samaan aikaan Suomen maaseudulle rakennettiin muutamia uusia puumäkiä, niin kymmeniä puumäkiä kaadettiin tai ne saivat lahota pystyyn 1960-luvun alussa. Lajin harrastuspohja kapeni, mutta kiinnostus mäkihypyä kohtaan kasvoi edelleen, sillä laji sopi erinomaisesti uuteen joukkoviestintävälineeseen – televisioon. Karttaan 4 on merkitty 1960-luvulla rakennetut isot betonimäet.

Kartta 4. Suurmäet vuonna 1970.

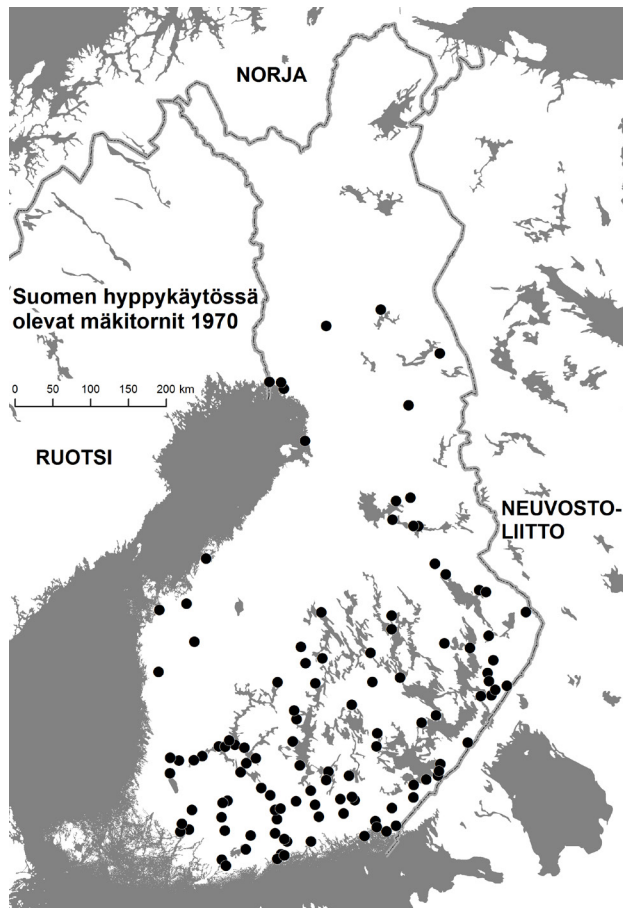
Maisemassa yhä selkeästi näkyvät 1960-luvun suuret betonimäet kertovat suomalaisen mäkihypyn noususta maailman huipulle, mutta ne ovat samalla merkkejä maan vaurastumisesta sekä kasvavasta taloudesta ja kansalaisille jaettavasta hyvinvoinnista. Paras esimerkki näistä on laajaa jämsänjokilaaksolaista viljelymaisemaa hallitseva Kaipolan Pitkävuori. Yhtyneiden Paperitehtaiden Kaipolan tehtaat ovat osa suomalaista menestystarinaa, ja tätä tarinaa kuvastaa tehtaiden viereen noussut Kaipolan suurmäki. Se kertoo Yhtyneiden Paperitehtaiden ja sen vahvan miehen Juuso Waldenin tarinaa, mutta se kertoo myös Suomen modernisoitumisesta, joka kosketti yhtä lailla maaseutua kuin kaupunkialueita.

Suomi menestyi metsäteollisuuden myötä, ja suomalaiset menestyivät taloudellisesti ja mäessä. He toivat kansainvälisiin kisoihin aivan uuden tyylin, joka mullisti mäenlaskun. Se merkitsi rohkeaa etunojaa, kädet siirtyivät sivulle ja esteettisyys kasvoi entisestään. Uuden tekniikan takana oli kouvolalainen mäkimies Lasse Johansson. Hän kehitti myös kesämäen, josta hypättiin alkujaan veteen. Suomalaisten voitot seurasivat toisiaan. Eino Kirjonen hyppäsi paljain päin, vuoden 1964 olympialaisten suomalaissankari Veikko Kankkonen pipossaan, mutta kädet housun saumalla ja tyyllillä.

Karttaan 5 on merkitty vuonna 1970 hyppykäytössä olevat mäet. Mäkiharrastus ei ole saavuttanut Keski-Pohjanmaata eikä Suomenselkää, vaan tornit painottuvat maan itäosiin.

Suomalaisten menestys maailman parhaina mäkimiehinä katkesi 1970-luvun alussa. Innsbruckin kisat 1976 oli murros. Mäkihyppy tieteellistyi ja teknistyi. Mukaan tulivat hyppyhaalarit ja kypärät ja uudentyypiset, linnunluiset hyppääjät. Suomalaisten raikulipoikien aika näytti olevan ohi.

Mäkien koko maailmalla kasvoi, ja lentomäkiä rakennettiin eri puolille Eurooppaa. Suomessa sellaista haviteltiin Aavasaksalle, Tahkolle ja Sallaan. Suomalaisen mäkihypyn uusi nousu alkoi Matti Pullin johdolla. Pulli tuli tunnetuksi ennen muuta Matti Nykäsen valmentajana ja henkisenä isänä. Matti Nykänen oli maailman paras, mutta ei sattumalta. Takana oli Suomen ja Jyväskylän mäkiperinne, Laajavuoren suurmäki ja hiihtohissi. Kuopiolainen Matti Pietikäinen oli ehtinyt kiivetä työpäivän jälkeen Puijon mäkeen vain muutaman kerran illassa, mutta Matti nousi hissillä ja hyppyjä kertyi. Kun vielä kyseessä oli todellinen lahjakkuus ja harjoitteluhullu, niin tulos oli selvä: Matti on Matti. Matti oli niin hyvä, että muut suomalaiset huippuhyppääjät jäivät huomaamatta.

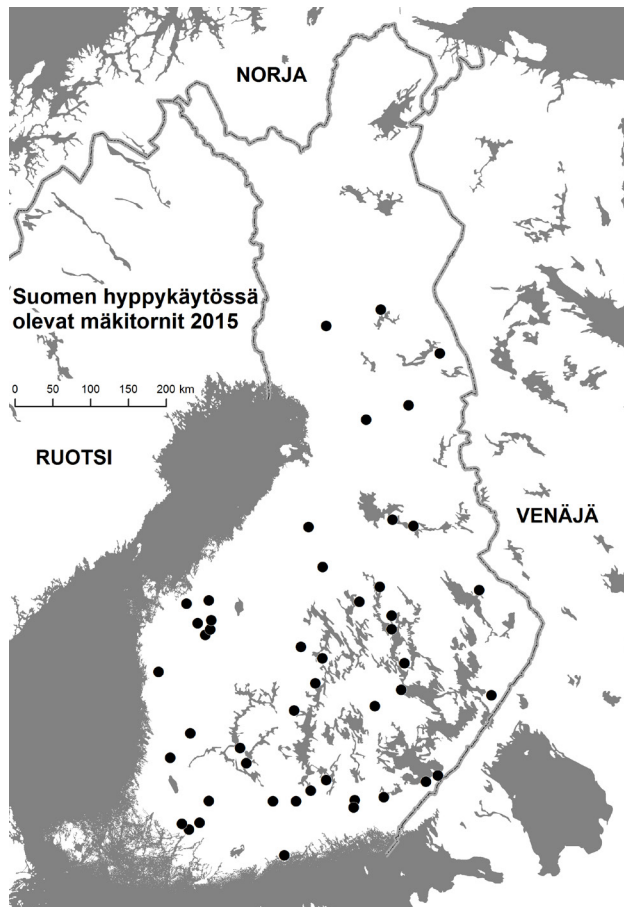

Kartta 5. Hyppykäytössä vuonna 1970 olleet mäkitornit.

V-tyyli merkitsi mäkihypyn seuraavaa murrosta. Jälleen oli edessä uuden hyppytyylin etsiminen. Toni Nieminen oppi ”Jällivaaran leijan” Jan Bök-lövin tyylin ja räpäytti Albertvillessä 1992. Samaan aikaan mäenlaskuharrastus keskittyi Suomessa yhä selvemmin muutamille paikkakunnille, joissa oli erikokoisia mäkiä. Suomalainen yhteiskunta oli muuttunut. Maaseudulta väkeä muutti kuntakeskuksiin ja kaupunkeihin. Suomalaisiin lähiöihin yritettiin iskostaa mäki kulttuuria, mutta huonolla menestyksellä. Tampereen Hervantaan rakennettiin kolme mäkeä rinnan. (Itkonen 1996.) Joensuulaiseen Rantakylän lähiöön rakennettu mäki joutui pian valmistumisensa jälkeen ilkeiden kohteeksi. Nuoriso löysi uusia lajeja, joissa temppuilla ja rakentaa omia suorituspaikkoja. Ilmaston muutoksen vaikutukset, lumettomat talvet ja hyppykauden lyheneminen

vaikuttivat myös lajin suosioon. Laji ei silti kuollut. Mäkihyppy sai uusia harrastajia tytöistä.

Kartassa 6 näkyvät kaikki paikkakunnat, joissa oli hyppykunnossa oleva mäki 2015. Hyppymäkiä on vähemmän kuin ennen, mutta ne ovat jakautuneet tasaisemmin kuin koskaan aiemmin. Joukossa on myös mäkiä, joista kukaan ei ole hypännyt vuosiin. Näitä mäkiä on pidetty yllä talkoovoimin (esim. Paimio) ja silkasta rakkaudesta lajiin. Joissain mäissä (esim. Kemijärvi) käy satunnaisia hyppääjiä, mutta paljon on paikkakuntia, joissa mäkihyppy on suosittu laji niin kesällä kuin talvella. Tällaisia ovat esimerkiksi Vöyri, Härmä ja Kitee. Pohjanmaan mäkiharrastuksen kasvun selitykseksi ei riitä yksittäisen mäkimiehen ”Hirvos-Vännin” muutto Pohjanmaalle, vaan myös paikallisten ala-talkkareiden

Kartta 6. Hyppykunnossa vuonna 2015 olleet mäkitornit.

ja romppaispaavojen palava innostus, maansiirtokoneet sekä vahva talkoohenki ja uho. Kun yksi kylä rakentaa mäen, toinen rakentaa useamman. Pohjanmaan hyppyintoa edesauttaa myös se, että mäet ovat harrastajille sopivia, ja se, että mäkeen ovat nousseet tytöt. Naiset ovat hypänneet mäkeä kautta aikain ja muutamain paikoin (erityisesti Fiskars) jopa ohjatusti jo 1920-luvulta alkaen. Nykyään tytöt hyppäävät monilla paikkakunnilla ja naisten mäkihypyn saama näkyvyys lisää edelleen kiinnostusta lajiin.

Maiseman ja urheilun suhde

Maisemaa hallitseva mäkitorni tuo esiin ympäristöä hallitsevat suhteet. Mäkitornit rakentavat kollektiivisen symbolimaiseman, jossa on ajallisia tasoja. Mäkimaisema on kansallinen, mutta myös sukupolvikokemus. Autonomian ajan mäet edustivat vanhaa maaseudun luonnonmäkiperinnettä sekä Skandinaviaan suuntautuvaa ja modernisoituvaa kaupunkimaisemaa. 1930-luvulla mäkitornien maisema oli osa sotilaallista, sotaan varustautuvaa Suomea, mutta se kuvasti myös terveyttä ja eteenpäin pyrkivää kansallista Suomea.

Päinvastaisesta pyrkimyksestään huolimatta mäkitornien maisema jakoi 1930-luvulla kansaa kahteen poliittiseen ryhmään, joista toisella ei ollut mahdollisuutta päästä mäkeen eikä halua samaistua mäkitornien julistamaan tarinaan. Mäkihyppy oli maailmansotien välisessä Suomessa nimenomaan valkoisen Suomen laji. Suojeluskunnan myötä lajin sotilaallinen perinne vahvistui ja nousi esiin kansanomaisen hauskanpidon ja skandinaavisen veljeyden takaa. Sota-aika vahvisti mäenlaskun asemaa urheiden ja pelottomien nuorukaisten lajina. Vasta toisen maailman sodan jälkeisessä Suomessa mäkitorni saattoi julistaa koko kansan tarinaa urheilun suurvallasta.

Suomen taloudellinen nousu, hyvinvointivaltion rakentaminen ja kansakunnan yhteinen eteenpäinmeno näkyivät voimantunnossa ja rakentamisessa. Lefebvreläisittäin tulkittuna jokainen mäkitorni jäsentää suhdetta sitä ympäröivään yhteiskuntaan ja aikakautensa yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Olemassaolollaan mäkitorni rajaa maisemaa, mutta samalla ohjaa sen näkemistä. Mäkitorni määrittelee, kuinka maisemaa luetaan, mutta se myös määrittelee, kuinka ihmisen oletetaan käyttäytyvän ja kuinka mäkitornin maisemasta kerrotaan. (Bairner 2009, 223–239; Semi 2010, 63.)

Muistojen mäkitorni ja todellinen mäkitorni ovat rakennuksia, joiden avulla tuotetaan maisemaan yhteistä tilaa. Mäkitorni on samalla symbolinen paikka, joka toimii kollektiivisen samaistumisen kohteena ja alueellisenä kiinnekohtana. Mäkitorni kertoo olemassaolollaan tai muistollaan aikakautensa yhteiskunnasta, sen rakenteesta ja valtasuhteista.

Kaipolan mäki ja muut rapistuvat ja autiot suurmäet voidaan tänään nähdä maiseman onttona kulisseina, jotka kertovat suomalaisen mäkihypyn alhosta menestysvuosien jälkeen, mutta ne voi nähdä myös hyvinvointivaltion alasajon ja kaupallisuuden symboleina. Uutena kerrostutmana Kaipolan mäen tarinaa jatkavat mäessä kuvatut automerkki Audin mainokset. Ränsistynvä torni jatkaa dialogia kokijan ja maiseman, eletyn ja koetun paikan välillä.

Suurmäkiä ei ole haluttu kaataa, vaan mäet seisovat muistuttamassa menneestä suuruuden ajasta ja kollektiivisena koetusta ja muistetusta innostuksesta. Eri puolilla Suomea on pystyssä mäkiä, jotka kertovat menneestä loistosta ja samalla talkoista ja yhteisöllisyydestä kylän historiassa. Mäet toimivat muistin paikkoina. Ne kertovat, mitä halutaan muistaa. Ne ovat osa kansakunnan urheilumaisemaan ikuistettua kollektiivista muistia. (Raivo 1999, 83.) Mäkimaisema on tässä ja nyt, mutta siihen liittyvä menneisyys tulkitaan nykyisyydestä käsin. Mäkimaisemaan

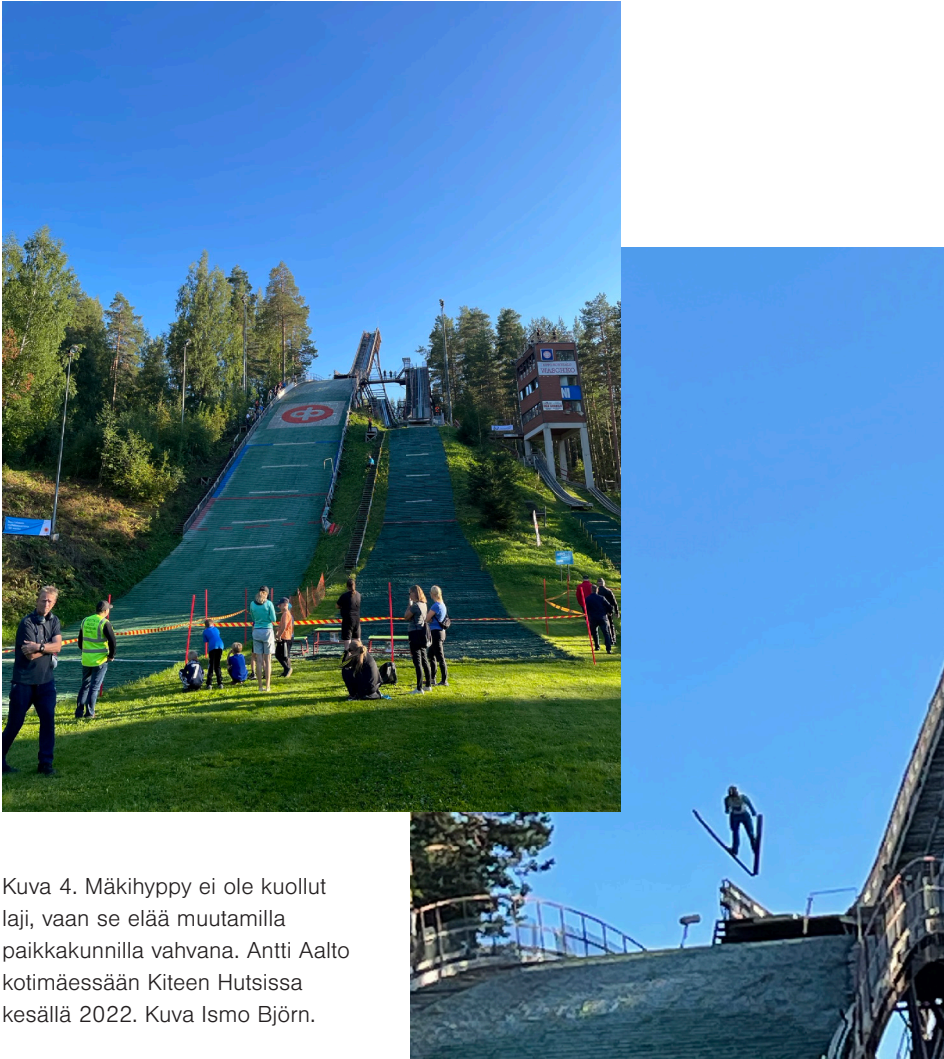
Kuva 2. Mäkitornin betonijalustat kestävät aikaa, vaikka puurakenteet ovat kadonneet. Höytiäisen mäkitornin jäänteet Lykynlammella. Kuva: Ismo Björn.

Kuva 3. Kaipolan Pitkävuoren hyppyrimäen jäänteet hallitsevat Jämsänjokilaakson maisemaa.
Kuva: Ismo Björn.

liittyy vahvasti myös nostalginen ulottuvuus, kaipuu maaseudun kadotettuun aikaan, jolloin mäkiä rakennettiin ja ylläpidettiin talkoilla, aikaan, jolloin omalla paikkakunnalla vierailivat aikakauden sankarit ja heitä ihaileva kansa täytti mäki katsomot.

Lehdistön, television ja sosiaalisen median esille nostamat ja levittämät tornien räjäytykset (esim. Kyöpelinvuori 1998, Kaustinen 2006, Nokia 2011, Hyvinkää 2012, Harjavalta 2019) loivat kuvaa kuolevasta lajista. Kajaanin Vimpelinvaaran mäen kaadon ajoittaminen Lahden MM-kisojen 2017 alle kärjisti ja alleviivasi Suomen mäkihypyn ahdinkoa. Alho on vain osa totuutta, sillä mäkihypy elää ja voi hyvin monella paikkakunnalla.

Kuva 4. Mäkihyppy ei ole kuollut laji, vaan se elää muutamilla paikkakunnilla vahvana. Antti Aalto kotimäessään Kiteen Hutsissa kesällä 2022. Kuva Ismo Björn.

Poikkeuksellisen vahvaa mäkihyppy on Pohjanmaalla. Avarassa maisemassa oleva mäkitorni yllättää muulta Suomesta tulevan kokijansa. Mäkitornit ovat ikään kuin väärässä maisemassa, sillä ne sijaitsevat maakunnassa, jota symboloi lakeus ja jonka lajien tulisi olla paini ja pesäpallo.

Mäkitornien rakentaminen, niiden kukoistuskausi, suurten tornien rakentaminen ja muutokset ylipäätään voidaan rinnastaa tanssilavoihin, jotka nekin tehtiin talkoilla, joita ylläpidettiin yhdessä ja jotka elivät yhteiskunnan muutoksissa. Avolavoista siirryttiin katettujen tanssi-

lavojen aikaan. Tanssilavojen määrä oli suurimmillaan 1960-luvulla. Muuttoliike ja maaseudun rakennemuutokset, televisio ja uudet vapaa-ajanviettotavat tyhjensivät pikkulavoja, mutta samaan aikaan rakennettiin muutamia suurlavoja, jotka keräsivät väkeä laajoilta alueilta. (Yli-Jokipii 1996; Muranen 2011.)

Suomalaisessa maaseudun kylämaisemassa korostetaan luonnon monimuotoisuutta, maatalouden tuotantomaisemaa, talonpoikaista arkkitehtuuria ja maiseman historiallisiin piirteisiin liittyviä arvoja (Luostarinen & Yli-Viikari 1997; Raivo 1999, 84; Heikkilä 2000). Maaseudun elinkeinorakenteen muutos, viljelyekosysteemien köyhtyminen ja rakennuskannan muutokset herättivät niin ympäristöhallinnon kuin kotiseutuaktiivit jo 1980-luvulla toimiin perinteiseksi mielletyn maaseutumaiseman muutoksen hallitsemiseksi.

Ympäristöministeriön asettama maisema-aluetyöryhmä määritteli raamit maisemansuojelulle, ja Suomeen kehitettiin maisemanhoitotöiden rahoitus 1990-luvulla. Kohteina olivat niin sanotut perinteisessä asussa säilyneet, luonnonarvoiltaan ja kulttuuriympäristöltään monipuoliset viljelymaisemat. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet vahvistettiin 1995. Ympäristöministeriön asettaman maisema-aluetyöryhmän (MAPIO-työryhmä 2010) ohjeistamana alueelliset ELY-keskukset inventoivat valtakunnallisesti merkittäviksi katsottuja maaseudun kulttuurimaisemia 2010-luvun alussa. (Esim. Kuoppala ym. 2013; Alatalo & Nyman 2014; Koski 2014; myös Uusi-Seppä 2012.) Huomio kiinnittyi maaseudun perinteiseen tuotantomaisemaan, historiallisesti arvokkaisiin nähtävyyksiin, asuinrakennuksiin, myllyihin, siltoihin ja tiestöön. Mäkitorneja näissä selvityksissä ei ole kuten ei tanssilavojakaan, eikä niitä edes jäljitetty.

Lähteet

Hakkapeliitta 1925–1944.

Kansalliskirjasto. Digitoidut sanomalehdet vuoteen 1929. Saatavissa: <https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu> [Viitattu 29.9.2023.]

Kenttätyöt mäkihyppypaikkakunnilla vuosina 2012–2022.

Pohjois-Karjalan suojelusuntalainen 1924–1939.

Ski Jumping Hill Archive. Saatavissa: <http://www.skisprungschanzen.com/EN/Ski+Jumps/FIN-Finland/> [Viitattu 21.2.2023.]

Urheilumuseo. Museoviraston kysely 31 (1984) Mäkihyppy.

Wikipedia. Luokka: Suomen hyppyrimäet. Saatavissa: https://fi.wikipedia.org/wiki/Luokka:Suomen_hyppyrim%C3%A4et [Viitattu 21.2.2023.]

Kirjallisuus

- Alatalo, J. & M. Nyman 2014. Maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet: Ehdotus Satakunnan ja Varsinais-Suomen arvokkaiksi maisema-alueiksi 2014. Varsinais-Suomen ELY-keskus. Raportteja 75. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-314-104-9>
- Anderson, B. 1983/2017. Kuvitellut yhteisöt. Vastapaino, Tampere.
- Arponen, A. O. 1990. Puijon mäestä maailmalla: 75 talvea talvikisoja 1916–1990, 60 talvea PHS:n toimintaa. Kuopio.
- Arponen, A. O. 1995. Luovutetun Karjalan urheilu. Suomen urheilumuseosäätiön julkaisu nro 13. Helsinki.
- Arponen, A. O & M. Parviainen 1995. Pohjois-Savon urheilua 80 vuotta. Suomen valtakunnan urheiluliitto, Helsinki.
- Ashburner, T. 2003. The history of skijumping. Quiller Press, Shrewsbury.
- Bairner, A. 2009. National sports and national landscapes: In defense of primordialism. *National Identities* 11:3, 223–239. <https://doi.org/10.1080/14608940903081101>
- Björn, I. 2003. Muuttuva maalaismaisema. Teoksessa Rasila, E., E. Jutikkala & A. Mäkelä-Alitalo (toim.). Suomen maatalouden historia I: Perinteisen maatalouden aika. Esihistoriasta 1870-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 599–619.
- Björn, I. & H. Itkonen 2016. Suomalaisen mäkihypyn laajeneminen, sosiaalinen kiinnittyminen ja tavoitteellisuus. Teoksessa Roiko-Jokela, P. & E. Sironen (toim.). Lastuja. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2016. 173–202.
- Björn, I., H. Itkonen & A.-L. Salmikangas 2017. Pioneers and marketers of sports: The first decades of the Finnish ski jump. Teoksessa Roiko-Jokela, H. & P. Pöyhönen (toim.). The many faces of snow sports: Ski Congress 2017. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2017. 209–226.
- Hahti, U. S. 1979. Väestönsuojelu. Teoksessa Talvisodan historia 4: Sodasta rauhaan, puolustushaarat ja eräät erityisalut. WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva. 99–111.
- Hakola, A. 2012. Kaivoksen kainalosta maailman kilpakilpailulle: Outokummun Partio 100 vuotta. Outokummun kaivosmuseon julkaisu, Outokumpu.
- Hakulinen, K. & P. Ylijokipii 2007. Tanssilavakirja: Tanssista, lavoista ja lavojen tansseista. AtlasArt, Helsinki.
- Haila, A. & P. Sirmeikkö 1960. Suomen voimistelu- ja urheiluliitto 1900–1960. SVUL, Helsinki.
- Hammersley, M. 2017. What is ethnography? Can it survive? Should it? *Ethnography and Education* 13:1, 1–17. <https://doi.org/10.1080/17457823.2017.1298458>
- Heikkilä, T. 2000. Suomalainen kulttuurimaisema. Tammi, Helsinki.
- Heikkinen, A. 1981. Kansallisurheilun suuri nousu: Suomen hiihtourheilun laajuus, yhteiskunnalliset tavoitteet ja merkitys 1918–1940. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu no 82, Helsinki.
- Hentilä, S. 1982. Suomen työläisurheilun historia 1. Karisto, Hämeenlinna.
- Hersalo, N. V. 1962. Suojeluskuntain historia II: Puolustuskelpoinen kansa: Hätävarasta välttämättömyys. Hata, Vaasa.
- Hroch, M. 1996. From national movement to the fully-formed nation: The nation-building process in Europe. Teoksessa Balakrishnan, G. (ed.). Mapping the nation. Verso, New York & London. 78–97.

- Häyrynen, M. 2005. Kuvitettu maa: Suomen kansallisten maisemakuvavastojen rakentuminen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu: Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Gaudeamus, Helsinki.
- Itkonen, P. 1998. Kylää ja kyläläisiä: Muistitietoa Nurmijärven kirkonkylästä 1920-luvulta 1950-luvulle. Omakustanne, Helsinki.
- Juurtola, T. 1954. Hiihto, mäenlasku, pujottelu: Suorituspaikat ja peruskoulutus. Suomen Hiihtoliiton toimeksiannosta laadittu opetusteos. Karisto, Hämeenlinna.
- Kalela, J. 2000. Historiantutkimus ja historia. Gaudeamus, Helsinki.
- Kalliola, R. 1999. Luonnon kasvat, Suomen kasvat. Teoksessa Löytynen, M. & L. Kolbe (toim.). Suomi: Maa, kansa, kulttuurit. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 34–54.
- Kanerva, J. & J. Tikander 2012. Urheilulajien synty. Teos, Helsinki.
- Karisto, A. & P. Laaksonen 2011. Punapaidat: Lahtelainen mäkilegenda. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tieto, Helsinki.
- Kauppinen, P. 2005. Mäkihyppyä yhtiön voimin. Teoksessa Kauppinen, P. & A. Nevala (toim.). Liikunnan monet kasvat: Kirjoituksia ihanteista, kilpailemisesta ja urheiluviihteestä. Pohjois-Karjalan historiallisen yhdistyksen vuosikirja 11, Joensuu. 31–36.
- Kirjavainen, J. 1956. Mäenlaskun kehitys ennen vuosisatamme vaihdetta. Teoksessa Swaljung, P. & A. Kotkaniemi (toim.). Hiihtäjä. Suomen hiihtoliiton vuosikirja 1956. Helsinki. 113–125.
- Koski, K. 2014. Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi: Ehdotus valtakunnallisiksi maisema-alueiksi 2013–2014. Pirkanmaan ELY-keskus. Raportteja 48. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-314-046-2>
- Kuoppala, A., R. Asunmaa & H. Purola 2013. Maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet: Ehdotukset Pohjanmaan, Etelä- ja Keski-Pohjanmaan valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi 2013. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus. Raportteja 83. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-257-855-6>
- Laine, A., E. Komulainen & E. Reponen 1958. Karjalan urheilu: SVUL:n Etelä-Karjalan piiri vv. 1906-1956. SVUL:n Etelä-Karjalan piiri ry, Lappeenranta.
- Lefebvre, H. 1974/1991. The production of space. Blackwell, Oxford. [Alkuperäisteos *Le Productuion de l'espace*. Anthropos, Paris.]
- Leinonen, T. 2005. Suojelusuntahiihtoa Kainuussa 1919–1939. Teoksessa Kauppinen, P. & A. Nevala (toim.). Liikunnan monet kasvat: Kirjoituksia ihanteista, kilpailemisesta ja urheiluviihteestä. Pohjois-Karjalan historiallisen yhdistyksen vuosikirja 11, Joensuu. 71–88.
- Loland, S. 1996. "Ski jumping". Teoksessa *III Encylopededia of world sport: From anciet times to the present*. ABC-Clio, Oxford. 902–922.
- Loman, A. 1932. Vauhtimäki lakeuksien maan pojille. *Hakkapeliitta* 1932:5, 149.
- Lukkarinen, V. 1981. Suomen lotat: Lotta Svärd -järjestön historia. Suomen naisten huoltosäätiö. WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva.
- Luostarinen, M. & A. Yli-Viikari (toim.) 1997. Maaseudun kulttuurimaisemat: Rural Landscapes in Finland. Suomen ympäristökeskus, Maatalouden tutkimuskeskus. Helsinki.

- MAPIO-työryhmä 2010. Inventointiohje: Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnit – maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet. Ympäristöministeriö. Saatavissa http://www.maaseutumaisemat.fi/wp-content/uploads/2011/09/inventointiohje_fi_300910.pdf [Viitattu 12.9.2023.]
- Muranen, P. 2011. Tanssilavat vapaa-ajan näyttämönä: Tutkielma tanssilavakulttuurin merkityksistä ja sukupuolisesta toimijuudesta tanssilavalla. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Joensuu.
- Nurminen, R. 1948. Hyppyrimäkien rakentaminen. Valtion urheilulautakunta, Helsinki.
- Pajunen, J. 2008. Suomen ilmavalvonta talvisodassa: Toiminta ja kokemukset. Pro gradu -tutkielma. Maanpuolustuskorkeakoulu, Kadettikurssi 91, Ilmatorjuntalinja, Helsinki.
- Pakarinen, P. 1986. Kenttiä, kursseja ja kilpailuja: Suojeluskunnan urheilutoiminta Pohjois-Karjalassa vuosina 1920–1939. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, historian ja maantieteiden laitos, Joensuu.
- Partanen, J. 2012. Isänmaa ja raja: Suojeluskunnat Pohjois-Karjalassa 1917–1944. Pohjois-Karjalan Sotilaspoikien Perinneilta, Joensuu.
- Pirhonen, P. 1977. Suomalaisia sotilaspoikia: Oravakomppanioista IT-pattereille. Karisto, Hämeenlinna.
- Raikkala, H. 1964. Suojeluskuntain historia III: Kamppaileva kansa: Määrätietoista rakennustyötä rauhanvuosina 1930–1939 sekä sotavuodet 1930–1944. Hata, Vaasa.
- Raivo, P. 1999. Maisema ja mielikuvat. Teoksessa Löytönen, M. & L. Kolbe (toim.). Suomi: Maa, kansa, kulttuurit. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 70–87.
- Räsänen, O. 1949. Terveyden sanoma. Koitto 1949, 88–89.
- Salimäki, H. 2000. Isänmaan ja urheilu-uskon mies: Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana. Bibliotheca Historica 62. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Selén, K. 2001. Sarkatakien maa: Suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918–1944. WSOY, Helsinki.
- Semi, J. 2010. Sisäiset sijainnit: Tutkimus sukupolvien paikkakokemuksista. Dissertations in Social Sciensis and Business Studies No 2. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.
- Silvennoinen, M. 2003. Mäki-Matit juhlasta arkeen. Teoksessa Roiko-Jokela H. & E. Sironen (toim.). Kynäniekkoja, kivinyrkkejä, mäki-matteja. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2002, 202-210.
- Siukonen, M. 1986. Mäkihyppymme sata vuotta. Teoksessa Tiitta, A. (toim.). Mitä missä milloin 1987: Kansalaisen vuosikirja. Otava, Helsinki. 446–449.
- Truman, G., T. Gordon, B. Jeffrey & G. Walfod 2006. Editorial. Ethnography & Education 1:1, 1–2. <https://doi.org/10.1080/17457820500512671>
- Uusi-Seppä, N. (toim.) 2012. Satakunnan kulttuuriympäristöt: Eilen, tänään, huomenna. Satakunnan museon julkaisuja 19, Pori.
- Vahtola, J. 2012. Suomen mäkihyppyn historia: Helsingin ”Urheista” Matti Nykäseen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Vallius, A. 2013. Kuvien maaseutu: Maaseutumaisemakuvaston luomat mielikuvat suomalaisesta maaseutukulttuurista. Jyväskylä Studies in Humanities 203. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5188-7>
- Valonen L. & P. Nuotio 1953. Mäenlaskun opas. Lahti.

- Vasara, E. 1997. Valkoisen Suomen urheilevat soturit: Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918–1939. *Bibliotheca Historica* 23. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Yli-Jokipii, P. 1996. Tanssilavat maaseudun kehityksen kuvastajana. *Maaseudun Uusi Aika* 1996:2, 19–28.
- Yli-Jokipii, P. 1999. Paikallisyhteisöjen muutos Suomessa kesäisten tanssilavojen kuvastamana. Teoksessa Löytönen, M. & L. Kolbe, (toim.). Suomi: Maa, kansa, kulttuurit. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 235–253.